

LUNDS
UNIVERSITET

Rättssociologiska enheten
RÄSX02 Rättssociologi: Allmän kurs, 61-90 hp
Kandidatuppsats

HT 2007

Regler och normer i fängelser

- ur ett utifrånperspektiv

Handledare: Per Wickenberg
Examinator: Karsten Åström

Författare: Pernilla Nilsson

Rules and norms in prisons - from an outside perspective

Pernilla Nilsson

The purpose with this study was to investigate the rules and norms there is in a prison. The rules in a meaning of the one that the prison have that the interns must follow and the norms and values. This study is from an outside perspective, which is in this case between the prison warders and the interns and the relation between the interns. The essay is based on nine interviews with prison warders from four different prisons in south of Sweden.

Habermas theory about systems and lifeworld and prior research by Donald Clemmer and Ricard Nilssons B-essay in law of sociology is used to support the results. The results from this study shows that correctional system is built and controlled by many different norms and values. It also shows that it exists norms and values between the interns and that the interns give raise to new subgroups where new norms and value appears. Many of these unspoken norms and values shows and create the hierarchy there is among the interns.

Nyckelord: kriminalvård, fängelse, regler, normer, system och livsvärld.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
Bakgrund	5
Historik om fängelser	6
Fängelser i nutid	7
2. Syfte, frågeställningar, rättssociologisk relevans och avgränsningar	8
Syfte	8
Frågeställningar	9
3. Teori och tidigare forskning	9
Habermas teori om system och livsvärld	11
Normer	12
4. Metod	14
Undersökingsdeltagare, urval och forskarens roll	15
Igångsättning, intervjumetod och databearbetning	16
Fördelar och nackdelar	18
Validitet och reliabilitet	19
5. Resultat och analys	19
5.1 Skrivna regler och normer	20
5.2 Oskrivna regler och normer	21
5.3 Oskrivna och skrivna regler och normer mellan intagna	23
5.4 Habermas system och livsvärld	26
6. Diskussion	27
Sammanfattning	31
Egna reflektioner	32
Fortsatt forskning	32
7. Referensförteckning	33
Bilagor	
Bilaga 1: Informationsbrev	34
Bilaga 2: Samtyckeskrav	35
Bilaga 3: Samtalsintervju mall	36

Förord

Jag vill passa på att tacka alla er som ställt upp
med kort varsel på samtalsintervjuer
och alla som bidragit till att denna studie varit möjlig.
Utan er medverkan och kunskap
hade denna studie inte varit genomförbar.
Ett särskilt tack till Per Wickenberg för all hjälp och stöd.

Pernilla Nilsson
Lund 2008

1. Inledning

Bakgrund

Man ser och hör ständigt på nyheterna att människor bryter mot regler och normer i samhället genom att begå olika brott. Följande är egna åsikter som uppstått genom att ta del av media och genom diskussioner med bekanta som arbetar som poliser eller inom kriminalvården samt författarna till boken *Fängelseboken* (1978) Dan Olsson och Tony Rosendahl åsikter. Därefter följer historik om fängelse för att få en blick över hur regler och normer har förändrats genom tiderna.

Människor verkar bli rånade och misshandlade på olika sätt utan att gärningsmännen tvekar. Min egen uppfattning är att vissa gärningsmän begår samma brott om och om igen utan att känna någon form av ånger. De tar inte hänsyn till ålder och kön utan begår ohämmat brott överallt. Skulle de bli ertappade och gripna av polisen visar många ingen respekt utan gör vilt motstånd. Lyssnar man på media och studerar antal återfall får man en känsla av att inte fängelsestraffen verkar avskräckande. Dock ändras kanske alla regler och normer för dem inne i fängelset. Stjäl de ifrån en annan brottsling straffas de med ”kompanistryk” samt kan de bli utstötta och pryglade. Deras regler och normer har alltså helt plötsligt ändrats. Det de förut ansåg vara rätt livsstil är kanske helt fel nu i den nya situationen. Moralen i detta är att ute i samhället brydde de sig kanske inte om vem eller vad de förstörde men inne i fängelset förändras de till en annan människa. Deras normer säger på så sätt att det är okej att råna och misshandla utanför fängelsets murar men inte att stjäla från någon cellkamrat. De är uppenbarligen rädda för något inne i fängelset där de sköter sig. Frågan är vad vi skulle kunna göra för att de även skulle ha denna respekt för människor ute i samhället.

Dan Olsson och Tony Rosendahl, som själva har suttit i fängelse berättar på ett personligt sätt hur det är att sitta i fängelse, bakgrund till varför man kan hamna där och upplevelsen när man kommer ut. De berättar att inne i fängelset finns en massa regler vad man får och inte får göra, man kan inte ens gå på toaletten utan att följa vissa regler. De skriver att när man sitter i fängelset lovar man sig själv att ”aldrig mer ska jag hit”. Plötsligt en dag har man suttit av sitt straff och ska ut i friheten igen. De skriver att många inte har turen att finna någon bostad samt att många har förlorat sina vänner, detta kan i sin tur leda till att man blir bostadslös. Är man utan bostad och riktiga vänner kan det bli problem när man söker arbete då arbetsgivaren reagerar på att man är bostadslös. Är man då ärlig och berättar att man suttit i fängelse är

chansen minimal att få en anställning. Dan och Tony skriver att om man inte har något arbete och inte några andra vänner än de från fängelset, är det lätt att man begår nya brott. Fast att Dan och Tonys bok är skriven 1978 tror jag att man kan dra paralleller till hur det ser ut i dag att det kan vara svårt att få bostad och arbete då man kommer ut ifrån fängelset, fast de redan är dömda en gång av samhället och suttit av sitt straff blir de fortsatt dömda när de kommer ut i samhället igen.

Historik om fängelser

Under 1600-talet infördes stora anstalter med blandat klientel i flera europeiska länder så som Frankrike, Tyskland, England och Holland. 1750 och 1825 kom fängelser som vi känner till dem idag. Innan 1600-talet förekom fysiska straff som kombinerades med ekonomiska straff, landsförvisning och så vidare. De fängelse som fanns användes i mindre utsträckning. Mot slutet av 1500-talet och på 1600-talet började det bli vanligare att använda anstalter. År 1750 hade Paris cirka 500 000 invånare, jämförelsevis med att 12 000 var intagna på Parisanstalten, de intagna var till exempel tiggare, uteliggare, lösdrivare, prostituerade eller ogifta kvinnor med barn. Denna period då så många blev inspärrade kallar författaren Michel Foucault för ”den stora inspärningen” (Mathiesen, 2005:92 ff). Under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet skedde en förändring av straffsystemet i hela västvärlden som innebar en stor framväxt för fängelset, det kom att utgöra kärnan i straffsystemet samt för andra straffformer (Nilsson, 1999:424).

Under 1750-1825 trappades fysisk bestraffning ner men den avskaffades inte helt och enligt den tidens normer ansågs det inte fel att bestraffa någon fysiskt för att lösa problem som till exempel tiggeri. Däremot blev fängelse mer disciplinerade med isolering, pedantisk ordning och disciplinerad dygnsrytm. Fängelse styrdes av bland annat materialitetsperspektiv som kompletteras med ett *normperspektiv*. Foucault menar att fängelserna tog efter samhällets nya metod av övervakningssystem som utvecklats under denna tid. Han säger att fängelsets övervakning baseras på Jeremy Benthams panoptikon som innebär att få ansvariga ska kunna ha överblick över många intagna. 1800-talets fängelser var byggda efter denna princip med en central i mitten varifrån flyglar med celler effektivt kunde övervakas hela tiden. I de europeiska fängelserna satt de intagna isolerade vilket ökade övervakningens effektivitet. Denna ursprungliga övervakningsmodell återspeglar enligt Foucault dagens övervakningssystem som finns i statens regi (Mathiesen, 2005:92 ff).

Om 1900-talets första del skriver Thomas Mathiesen i sin bok *Rätten i samhället* (2005:92 ff), att kriminalpolitiken i Norge kännetecknas av särreaktioner, vilket innebar att lagöverträdelsen kategoriserades i grupper där grupperna fick olika behandlingsinriktade reaktioner. Detta skedde även i andra länder. Idén om behandling avtog då återfallsprocenten var hög. I bland annat Norge upphävdes tvångsarbeten 1970. Mathiesen säger att fängelsebehandlingen som det står om i den norska straffverkställighetslagen 2002 inte realiserats. Detta är en viktig iakttagelse ur ett rättssociologiskt perspektiv. Undersökningarna visar att viktiga rättsregler och rättsliga beslut inte verkar som de ska, utan de till och med motverkar lagens uttalade syfte. Under 2000-talet har man funnit mer optimistiska resultat. Det visar sig att behandlingar under bra förhållanden kan verka för sitt syfte och minska återfall. Förut sa man att ”ingenting verkar” medan man nu säger ”något kan verka”, men det gäller då behandlingen skräddarsys efter den enskilde intagnes situation och behov, vilket är svårt i ett fängelse, (a.a.).

Fängelser i nutid

På Kriminalvårdens hemsida kan man läsa att fängelse är samhällets sätt att straffa dem som bryter mot lagen. Eftersom inlåsning har skadliga effekter på den enskilde individen, är samtidigt grundtanken i svensk kriminalpolitik att försöka undvika att låsa in människor. Den som döms till fängelse berövas sin frihet. Genom arbete, utbildning och behandling är kriminalvårdens uppgift tillsammans med den intagnes anpassning i samhället, att motverka eventuella skadliga följder av inlåsningen samt att hindra återfall. Fängelsestraffen varierar mellan 14 dagar till livstid. Livstid innebär att den intagne kan få straffet omvandlat till tidsbestämt straff då han/hon varit inlåsta i tio år. Detta sker genom en domstolsprocess i Örebro. Den tionde december 2007 var det 160 män och fem kvinnor i åldrarna 23-79 år, som i svenska fängelser avtjänade livstidsstraff. Ökning av antal livstidsstraff beror dels på att normerna inom straffsystemet har förändrats, de som döms till livstid avtjänar fler år än tidigare, till exempel fanns det 35 stycken som avtjänade livstidsstraff år 1991.

En femtedel av alla de intagnas brott är narkotikarelaterade, nästan lika många är relaterade till våld. Endast ett fåtal procent är relaterade till dråp eller mord. 93 procent av alla intagna är män och 54 procent har suttit i fängelse tidigare. I Sverige finns 55 fängelser. Eftersom antalet människor som döms till fängelse ständigt ökar, byggs nya anstalter hela tiden. Fängelser i Sverige delas in i säkerhetsklasser, där de slutna anstalterna delas in i klasserna A-E, och de öppna klasserna bildar en F-grupp. Anstalter som A-klassas (Kumla och Hall) är uteslutande till för att klara de mest riskfyllda intagna. 29 anstalter E klassas, vilket är den vanligaste säkerhetsklassen.

Nedan följer korta fakta som är hämtat från Kriminalvårdsverkets hemsida om de fängelser där kriminalvårdarna arbetar som intervjuats i detta arbete.

Fängelse 1 – är till stor del en sluten anstalt som E-klassas. Där är plats för 80 intagna. Det finns 60 anställda, lika många män och kvinnor. De intagna är män som till största delen är missbrukare. Anstalten består av tre olika avdelningar: normalavdelning med 49 platser, behandlingsavdelning med 25 platser samt utslussningsavdelning med 6 öppna platser.

Fängelse 2 – är en kombinerad sluten och öppen anstalt som E-klassas. Där är plats för 105 intagna. Det finns 73 anställda varav 44 procent är kvinnor. De intagna är män, anstalten består av tre olika avdelningar: normalavdelning med 26 platser, ungdomsavdelning med 32 platser samt sexualbrottsavdelning med 43 platser. Anstalten är inriktad på ungdomsbrottslingar och sexualbrottslingar.

Fängelse 3 – är en sluten anstalt som E-klassas. Där är plats för 44 intagna. Det finns 29 anställda varav 28 procent kvinnor. Anstalten består av två normalavdelningar. De intagna är män som har begått olika typer av brott med korta till medellånga fängelsestraff. Fängelset är en av de äldsta anstalterna i Sverige som fortfarande är i drift.

Fängelse 4 – är en sluten anstalt som D/E-klassas. Där är plats för 101 intagna. Det finns 100 anställda varav 46 procent kvinnor. Anstalten består av sex avdelningar: normalavdelning med 40 platser, stödavdelning med 12 platser, psykavdelning 12 platser, subutexavdelning 6, mottagningsavdelning 6 och behandlingsavdelning 25. De intagna är män i olika åldrar som begått olika typer av brott. Stor del av de intagna har missbrukarproblem. De som sitter på stödavdelningen har dokumenterad personlighetsstörning.

2. Syfte, frågeställningar, rättssociologisk relevans och avgränsningar

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka regler och normer i fängelser. Jag vill undersöka vilka skrivna och oskrivna regler och normer som finns i fängelser mellan vårdarna och de intagna samt mellan intagna. Genom att intervjua ett antal vårdare som arbetar på fängelse

och därefter till viss del jämföra mina resultat med en tidigare forskning som bygger på ett inifrånperspektiv kan jag jämföra utifrån- och inifrånperspektiv med varandra och se hur vårdare och intagna upplever regler och normer som finns på fängelserna: ifall de är lika eller skiljer sig helt ifrån varandra. Genom att ta del av både utifrån- och inifrånperspektiv anser jag att resultatet kan bli mer representativt.

Frågeställningar

För att uppnå ovanstående syfte har följande *frågeställningar* formulerats:

- Vad finns det för skrivna regler och normer i fängelser mellan vårdarna och de intagna samt mellan de intagna?
- Vad finns det för oskrivna regler och normer i fängelser mellan vårdarna och de intagna samt mellan de intagna?

Den rättssociologiska relevansen i detta arbete är att undersöka vilka skrivna och oskrivna regler och normer som kan finnas i fängelser. Vad det gäller *avgränsningar* så har intervjuerna genomförts på vårdare ifrån fyra olika fängelser i Sydsverige. Den tidigare forskningen av Ricard Nilsson är genomförd på Kumlaanstalten.

3. Teori och tidigare forskning

Då detta arbetets syfte är, som nämnts ovan, att undersöka skrivna samt oskrivna regler och normer i svenska fängelser kommer Jürgen Habermas teori om system och livsvärld att användas. Det finns andra teorier som skulle kunna tillämpas som till exempel Foucaults biomakt där han pratar om panoptikon som innebär att myndigheternas syfte är att kunna kontrollera befolkningen, vilket kan jämföras med övervakning i fängelser. Habermas system och livsvärlds teori valdes då jag ser samhället utanför fängelset som ett system och innanför som ett annat system. I detta systemet finns livsvärlden som ser till individen som i detta fallet är de intagna och kriminalvårdarna. Även tidigare forskning av Ricard Nilsson kommer att användas för att jämföra detta arbetets utifrånperspektiv med inifrånperspektiv. Teoridelen inleds med två tidigare forskning där den första är genomförd av Donald Clemmer i USA på 1940-talet och den andra är genomförd av Ulla Bondesson 1974 i Sverige. Tyvärr gick det inte att finna någon nyare forskning i detta ämne.

Under 1940-talet genomförde sociologen Donald Clemmer i USA en undersökning som behandlar problemet med att de intagnas anpassning i samhället inte främjas av fängelsevis- telsen. Man kan läsa om denna undersökning i Mathiesens bok Rätten i samhället (2005:35 ff). Clemmers undersökte fångarnas attityder till det laglydiga samhället. Han kom fram till att fångarna blev ”prisoniserade” vilket innebar att de skapade nya informella mer eller mindre avvikande traditioner, vanor, normer och värden som var karaktäristiska i det nya samhället de för tillfället befann sig i. Clemmer menade att fängelset först och främst fungerar som en skola, där de lär sig bli förbrytare. Han ansåg att ingen kunde undgå att i någon mån bli prisoniserad. Clemmer menade att ju mindre kontakt de hade med yttervärlden desto fler kontakter skapade de i fängelset samt att ju längre straffet var desto mer prisoniserade blev de intagna. Han menade även att prisoniseringen även påverkade den intagne negativt efter frigivningen. Clemmers undersökning väckte stor uppmärksamhet. Omkring 1960 kom en rad undersökningar som bekräftade hans tidigare fynd. De kom fram till att fängelse utsätter de intagna för många olika smärtor till exempel frihetsberövning, ingen heterosexuell kontakt, ingen trygghet i förhållande till ens medmänniskor. Detta innebär att de intagna behöver något försvar mot systemet vilket leder till att de blir medlemmar i det nya fångsamhället de för tillfället befinner sig i. Genom att bilda ett gemensamt samhälle inne i fängelset skyddar de sig mot omgivningens tryck, vilket enligt många forskare och Clemmer är en förståelig reaktion (a.a.).

Fängelseforskning i Skandinavien pekar på liknande resultat, det vill säga att det finns tendenser till prisonisering. Ulla Bondeson genomförde en undersökning i Sverige 1974 som visar på tydliga tendenser på prisonisering, bland annat såg hon tydliga tendenser av språkbruket mellan de intagna. Hon kom även fram till att fängelsets storlek inte spelar någon roll när det gäller prisonisering och att det även gäller vid kvinnofängelse. Ulla Bondeson fann även i en undersökning från 1990 att det finns tydliga samband mellan prisonisering och återfall (Mathiesen, 2005:39 ff).

Inklusion och exklusion ur ett kriminalvårdsperspektiv – Intagnas strategier och processer för anpassning på en sluten kriminalvårdsanstalt, är en uppsats författad av Ricard Nilsson. Syftet med Ricards uppsats är att beskriva samt undersöka intagnas strategier och processer för anpassning på en sluten kriminalvårdsavdelning. Han skriver om vad som kan ske då en intagen kommer till en ny avdelning, den process som han går igenom för att komma in i den gemenskap som redan finns. Genom att intervjuva tio intagna som sitter på Kumla samt genom egna erfarenheter, har han beskrivit hur det kan gå till, exempelvis vilka normer och regler,

formella och informella som de intagna följa. Han skriver till exempel att om man kommer som ny till ett fängelse så finns det tre kriterier till anpassning; det är brottet de är dömda för. Vissa brott som värdetransportrån och vissa mord har mer status medan exempelvis pedofili har låg status. Godkänns brottet av de övriga intagna får de stanna kvar och försöka komma in i gemenskapen, annars tvingas den intagne bort. Sedan är det en noggrann kontroll av de som accepteras, där det undersöks om de talar sanning angående varför de hamnat där samt var de kommer ifrån. Den tredje kriteriet då det gäller anpassning för de intagna i fängelse är att gemensamma vänner är en viktig faktor. Vidare är respekt högt värderat vilket är sammankopplat med rykte. Ricard skriver att både han och Donald Clemmer fann att rykte är en form av specifikt kapital som är viktigt då en intagen skall passa in i gemenskapen. Tack vare sitt kontaktnät så har vissa intagna ett rykte om sig redan innan de kommer till anstalten och blir genom de tidigare kontakterna respekterad av de övriga intagna fastän att de inte träffats tidigare. Ricard säger även att ett annat syfte med uppsatsen är att om människor kan få ökad kunskap och förståelse för livet på en anstalt kan det leda till att det har en viktig politisk inverkan. Detta på grund av att lagar och regler med preventiva syften, rehabiliteringssyfte och liknande kan få en större positiv effekt genom bättre kunskap om de intagnas beteende. För att kunna effektivisera lagstiftningen krävs det exempelvis mer kunskap om hur och varför vissa bryter mot samhällets regler och normer samt varför vissa beter sig som de gör i vissa situationer. Ricard skriver i sin uppsats att denna kunskap är rättssociologiskt viktigt och den kriminalpolitiska samhällsdebatten bortser många gånger ifrån det.

Habermas teori om system och livsvärld

För att kunna förklara Habermas teori om system och livsvärld inleds här med en kort sammanfattning om Luhmanns systemteori varifrån Habermas utvecklade sin teori. Luhmann ser systemen som självständiga, de kännetecknas av att de har en omvärld och är självrefererande, alla system är öppna och stängda och de kommunicerar med binära koder lagligt/olagligt. Enligt Luhmann är systemen oberoende av andra aktörer men de kommunicerar mellan varandra (föreläsning med Håkan Hydén 1/11-07). Dessa system består inte av personer och handlingar utan av kommunikationer vilket innebär att Luhmann inte ser till den enskilde individen. Habermas har utvecklat *systembegreppet* från Niklas Luhmann och Talcott Parsons; från Parsons har han även lånat begreppet styrningsmedier (Reese-Schäfer, 1998:36 ff). Systemet fungerar till stort sett enligt Habermas, utan samtycke och kommunikation om olika situationsdefinitioner samt om sociala normer. De ekonomiska och politiskt administrativa systemen är underkastat styrningsmedierna pengar och makt, de utgår ifrån

kraven funktionsförmåga och effektivitet. Systemen är specialiserade på materiell reproduktion exempelvis den kapitalistiska ekonomin och den moderna förvaltningsstaten (Fraser, 2003:54 ff). System skapar förväntningar på beteende och vi spelar roller som skapas av förväntningar. Varje system har särskilda förväntningar till exempel ekonomi system har pengar som förväntningar.

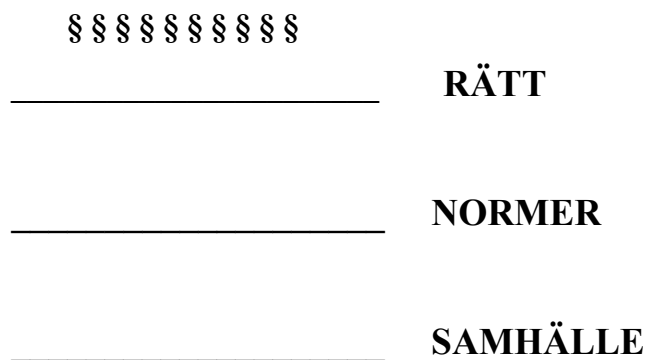
Livsvärlden är världen sedd ur ett deltagarperspektiv, den omfattar kulturen, socialvärlden och personligheten. Habermas utvecklade livsvärlden då han ansåg att systemteorin omvandlar allt mänskligt och socialt till system som är underkastade styrningsmedier. Han menade att till exempel mening och solidaritet och personlig identitet inte kan frambringas på administrativ väg utan den måste ske genom språklig kommunikation inom livsvärlden. I livsvärlden handlar man utifrån samtycket av situationstolkningar, moral och självförståelse, detta baserat på språklig kommunikation (Reese-Schäfer, 1998:36 ff). Habermas menar att man styr mer och mer i livsvärlden, staten kan styra livsvärlden men inte utan folkets erkännande. Fraser (2003:54 ff), benämner livsvärlden som en socialisation, skapande av solidaritet och kulturell förmedling som är specialiserad på symbolisk reproduktion som till exempel kärnfamiljen och offentlighet. Habermas förordar empati som ideal i livsvärlden. Det räcker inte med att människorna lyssnar och bemöter varandra utan de ska även förhålla sig till varandra. På så vis kan vi lära av varandra. Han menar att systemen koloniserar livsvärlden och systemets förväntningar styr vår livsvärld för mycket enligt Habermas som anser att systemen styr våra liv (föreläsning av Håkan Hydén 1/10-07, utifrån artikeln *Perspectives of Legal Development*).

Normer

Håkan Hydén skriver om normer i sitt kompendium *Om relationer mellan normer och regler*, i rättsociologi. Han skriver att normbegreppet framförallt ingår i en behavioristisk sociologisk tradition på 1950-60 talet i USA och är inspirerat av Emile Durkheims klassiska teorier. Behaviorismen anser att allt liv styrs utav normer. I sociologiska uppslagsverk definieras normer som en standard som delas av medlemmar i en social grupp och som de förväntas överensstämja med, denna överensstämmelse stärks genom positiva samt negativa sanktioner. Norm betraktas i sociologiska samband som en kulturell regel som förbinder människors handlande med befintliga sanktioner i form av straff eller belöning. Beteende regleras av normer vilket leder till att mönster uppstår som skiljer sociala system ifrån varandra. På så sätt upprätthåller normer gränserna som skiljer de som tillhör respektive inte

tillhör en viss social gemenskap. Skulle någon avvika från normen riskerar den personen att uteslutas ur gemenskapen (Hydén, 2004:41).

I Matthias Baier och Annika Rejmers kompendium *Samvariation mellan normer och regler i samhället*, definierar de normer som *handlingsanvisningar* som hör ihop med sociala sanktioner. De säger även att normer är tecken som står för något annat än sig själv, dessa tecken tolkas och för fram budskap om vad och hur något ska göras. Till exempel en skylt eller andra människors handlingar som uttrycker att kösystem används. Uppkomsten av normer kan ske både medvetet genom överenskommelse om vad som ska gälla samt spontant då någon startar med en handling som andra sedan följer. Då vår omgivning är starkt normerande så kan normer även uppstå som ett resultat av materiella saker, till exempel att man undviker att gå i oupplysta parker nattetid (Baier & Rejmer, 2005: 3).

Figur 1. Ovanstående figur som återfinns i Håkan Hydéns *Rättssociologi som rättsvetenskap*, (2002). Den är en tankemodell som illustrerar hur relationerna i förenklad form kan förstås mellan rätt, normer och samhälle.

I ovanstående figur - som även finns publicerad i Håkan Hydéns kompendium *Om relationer mellan normer och regler* - förklaras det att mellan relationerna rätt och samhälle finns normerna, och Håkan förklarar dessa relationer på sex olika sätt. För det första att det finns en mängd olika normer i samhället som inte har någon relation till regler. Regler är mer formaliserade medan normer arbetar i det tysta det vill säga att de sitter i ryggmärgen på oss. För det andra hur normerna styr det mänskliga beteendet, ses parallellt med punkt tre då normer ligger till grund för regler. Relationen mellan normer och regler innebär att regler är normer som blivit regler. Det fjärde förhållandet mellan normer och regler, vilket innebär att många normer som motsvaras av regler påverkar människors beteende utan att rättsregeln

åberopas. Att inte de flesta människor begår handlingar som är förbjudet i lag beror inte på att det bryter mot lagen utan att det bryter mot normen som ligger till grund för regeln. Skulle någon bryta mot normen kan de dömas av lagen. Det näst sista förhållandet mellan normer och regler är att det finns olika typer av professionella normer som interfererar deras kommunikations- och styrningsprocess. Den sista relationen är regler som inte är skapade utifrån normer det är regler vars syfte är att påverka människors handlande i ena eller andra riktningen. Detta på grund av att det finns normer som är motstridiga och därför måste till exempel staten slå fast vad som ska gälla då dessa normer kolliderar. Rättssystemet går in och medlar mellan de motstridiga krav som kan uppkomma (Hydén, 2004:10 ff).

Det finns tre typer på olika nivåer av normer. En är på en samhällelig *makronivå* vilken innebär att det rör kollektiva intressen av olika slag. Nästa normnivå är *mesonivå*, som framförallt finns i olika organisationers inre uppbyggnader samt utomstående relationer. Den tredje normnivån är på *mikronivå*, den studerar människors inbördes förhållande till de övriga nivåerna (Hydén, 2004:12). Regler och lagar styr samhället. Till exempel vet jag att enligt lag får man inte köra bil för fort, man får inte bruka våld mot en annan person eller förstöra någons ägodelar etc. Däremot är det inte lag på att man till exempel inte får gå mot röd gubbe men ändå vet man att det är ”fel” att gå mot röd gubbe så vi väntar till det har slagit om till grönt innan vi går. Eller att man parkerar cykeln var som helst utan de flesta parkerar dem i cykelställ. Detta visar på att vi inte bara styrs av lagar och regler i samhället utan att vi styrs till mångt och mycket av olika normer som finns i samhället som till exempel att man inte ställer cykeln var som helst. Frågan är bara om det är lagarna och reglerna som styr samhället mest eller om det är normerna.

4. Metod

I denna empiriska studie har kvalitativ metod använts då det genomförts samtalsintervjuer med personer som arbetar som vårdare inom kriminalvården. Metoden valdes utifrån studiens syfte att undersöka skrivna och oskrivna regler och normer i svenska fängelser ur ett utifrån-perspektiv, vilket kriminalvårdarna representerar. För att undersöka frågeställningen valdes det att göra nio stycken kortare samtalsintervjuer. Ett problem som stöttes på under arbetets gång var att det var inte lätt att finna respondenter som var villiga att ställa upp i samtalsintervjun detta berodde till stor del på tidsbrist då studien skedde kring jul och nyår. Samtliga

samtalsintervjuer som genomfördes fick positiv respons efter genomförd intervju. Anledningen till att jag valde att intervjua kriminalvårdarna istället för de intagna är först och främst på grund av tidsbrist, då det redan fanns kontakter med vårdare vilket underlättade arbetet. Om det hade funnits mer tid hade det varit intressant att intervjua de intagna. Den andra orsaken är att det redan finns en studie som är gjord utifrån de intagnas perspektiv, nämligen den av Ricard Nilsson, (se under tidigare forskning).

Undersökningsdeltagare, urval och forskarens roll

Både manliga och kvinnliga respondenter har intervjuats, detta för att nå en spridning av respondenterna. Även åldrarna samt var de arbetar är varierande. Respondenterna befinner sig i åldrarna mellan 24-50 år och samtliga arbetar som vårdare på fängelse där deras tjänstear inom branschen varierar från ett upp till tjugo år. De fyra olika fängelserna vårdarna arbetar på finns i Sydsverige (på sida 8 kan man läsa kort fakta om dem). Då det endast är män som sitter på fängelserna vårdarna arbetar på kommer det i denna studie enbart att handla om samt hänvisas till manliga intagna. En av vårdarna arbetar med sexualbrottslingar, tre av dem arbetar med ungdomsbrottslingar, och fem arbetar på normalanstalter där det bland annat sitter mördare och ekobrottslingar men framförallt de som begått narkotikabrott. Totalt deltog nio personer, där könsfördelningen var fyra män och fem kvinnor. Det valdes att inte intervjua fler då det till viss del var problematiskt att få tag på respondenter men även då det - som det står i *Metodpraktikan* (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2005:286) - att det kan även vara viktigt att intervjua ett litet antal då ett arbete som bygger på underlag av samtalsintervjuer sällan blir bättre om de består av 30 eller 15 personer. Det viktigaste är att intervjun är väl förberedd och att de personer som intervjuas är noggrant utvalda. Esaiasson med flera säger att erfarenhet har visat att det kan räcka att intervjua cirka tio med ett urval som är genomtänkt för att genomföra intressanta analyser.

Snöbollsmetoden användes då olika kontakter utnyttjades för att nå respondenterna vilket innebär att urvalet inte är slumpmässigt. Det innebär att en informant pekar vidare på nästa som pekar vidare på nästa och så vidare (a.a.). På grund av tidsbrist, då intervjuerna skedde runt omkring jul och nyår, skedde två av intervjuerna över telefon, där en högtalartelefon och diktafon användes för att spela in intervjun. Innan genomförandet av telefonintervjuerna mailades tre dokument, som även de andra deltagarna som inte telefonintervjuades fick ta del av (se nedan angående bilagor).

När forskning genomförs finns fyra huvudkrav på forskningsetiska principer som man ska ta hänsyn till. Syftet är att ge normer för förhållandet mellan forskaren och undersökningsdeltagaren, vilket det har gjorts på följande sätt i denna studie. Första kravet är *informationskravet*, att alla som medverkar i undersökningen får reda på studiens syfte, vilka villkor som gäller vid deras deltagande, att de deltar frivilligt samt att de har rätt att avbryta sin medverkan (bilaga 2). Andra kravet är *samtyckeskravet*, vilket innebär att deltagaren ska lämna sitt samtycke till att medverka i undersökningen (bilaga 2). Det tredje kravet är *konfidentialitetskravet*, att deltagarna skall ges största möjliga konfidentialitet. I denna studie frågades det inte efter personuppgifter men fullständig anonymitet garanterades (bilaga 1). Det sista kravet är *nyttjandekravet*, innebär att uppgifter som samlats in om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål, detta krav berör inte denna studie då personuppgifter inte samlats in (Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning).

Igångsättning, intervjumetod och databearbetning

Innan arbetet kom igång, byttes ämne många gånger, men till slut med handledarens hjälp bestämdes det för att studera vilka regler och normer som kan finnas i fängelse sett ur ett utifrån perspektiv, vilket i detta fall representeras av kriminalvårdarna. Efter att ämnet var bestämt formades en intervjumall med åtta frågor (bilaga 3), där de två första frågorna var till för att komma igång med intervjun och för att etablera ett fungerande samtalsklimat: vad deras arbetsuppgift är, vad de intagna har begått för brott samt hur många intagna det sitter i fängelset. Sedan följer fyra stycken frågor om vilka skrivna och oskrivna regler och normer det finns på fängelset mellan de intagna och vårdarna samt mellan de intagna. Därefter följer en fråga, nummer sju, som ska kopplas direkt till Habermas teori om system och livsvärld. Sista frågan behandlar vad kriminalvårdarna får lov att göra när bråk uppstår mellan de intagna, denna fråga var med för att runda av intervjun på ett bra sätt. När intervjumallen var färdigställd sammanställdes ett allmänt informationsbrev om studien (bilaga 1) samt ett brev där de skulle godkänna att samtalsintervjun spelades in på band (bilaga 2). Innan intervjuerna genomfördes, gjordes en mindre pilotundersökning på en vän som tidigare arbetat inom kriminalvården för att undersöka om frågorna i samtalsintervjun var begripliga och att dessa praktiskt kunde genomföras. I resultatet redovisas inte fråga 1,2 och 8, detta på grund av att de var oväsentliga för att nå denna studies syfte, de var med som nämnts ovan för att skapa ett bra samtalsklimat.

Själva intervjuerna gick till på så vis att de kontakter som redan fanns inom kriminalvården utnyttjades, både genom att vissa av dem blev intervjuade samt att vissa av dem rekommenderade andra kontakter för intervju. Dessa andra togs det kontakt med via telefon. Efter att först ha kontaktat samtliga över telefon bestämdes det dag, tid och plats då intervjun skulle genomföras. Samtliga fick tillgång till intervjumallen innan intervjun samt att de blev tillfrågade om de godkände att intervjun spelades in på band. Alla intervjuer förutom två stycken som skedde över telefon, skedde i hemmiljö. Valet av att genomföra intervjun i hemmiljö är att så lite som möjligt ska kunna störa och påverka situationen. Orsaken till att två av intervjuerna skedde över telefon är att en av respondenterna är nybliven mamma och den andra på grund av tidsbrist. Intervjuerna tog cirka 15-20 minuter och spelades in på band.

Samtalsintervjuerna i detta arbete är semistrukturerade där frågorna är standardiserade medan svaren är öppna. Detta innebär att dialogen blir öppen och naturlig där den som intervjuar endast lyssnar och ställer nya frågor och den som blir intervjuad, respondenten, får svara fritt på frågorna. Samtalsintervju ger möjlighet till samspel mellan forskaren och intervjupersonen och lämpar sig mycket bra då det som i detta fall inte tidigare fanns någon större kunskap om ämnet som studien undersöker (Esaïsson, m.fl. 2005:280 ff). Tanken är att samtalsintervjuerna ska leda till resultat som säger något om vårdarna inom kriminalvårdens vardagliga erfarenheter i arbetet. En annan tanke är att resultaten av samtalsintervjuerna ska jämföras med en tidigare forskning av Ricard Nilsson där han har studerat regler och normer i fängelse ur ett inifrånperspektiv. Även detta är en orsak till att samtalsintervjuer används i denna studie. Som Esaïsson med flera (2005:284), skriver så passar samtalsintervjuer bra som metod då man vill använda resultatet som ett komplement till annan forskning. En tredje anledning är att en av frågorna i intervjun ska användas till teoriprövning. Esaïsson med flera skriver att samtalsintervju kan vara en lämplig metod för teoriprövning dock kanske inte den vanligaste.

Efter varje genomförd samtalsintervju sammanställdes hela intervjun till löpande text ord för ord, dock togs ord som oh, eh, öh eller liknande bort för att få mer flyt i läsningen. Detta gjordes oftast redan samma dag som intervjun genomfördes för att förhindra att oklarheter i intervjun skulle uppstå. Skulle några oklarheter uppstå gav samtliga sitt godkännande att ta kontakt med dem igen för att reda ut eventuella oklarheter. Efter att intervjuerna nedtecknats kategoriserades svaren i utskriftena. Kategorierna bildades utifrån de kategorier som fanns i enkätens frågor som till exempel skrivna regler och normer i en kategori och oskrivna regler

och normer i en annan och Habermas teori om system och livsvärld i en tredje. Kvaless bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* (1997:155 ff) användes då intervjuerna bearbetades.

Fördelar och nackdelar

Denscombes skriver i *Forskningshandboken* (2000:161), om fördelar och nackdelar med samtalsintervju som metod. En av de främsta *fördelarna* med samtalsintervju är det är en uppskattad och trevlig metod då man tar kontakt med en eller flera personer och för en konversation med dessa. Genom att låta personen som intervjuas prata fritt kan man få fram annan information än om man hade låtit dem till exempel svara på en enkät. Det är även en fördel att man direkt både som intervjuare och intervjuperson har möjlighet att reda ut om det skulle uppstå några oklarheter under intervjuens gång. Intervjun har förklarats som en metod som får fram detaljer och djup i ämnet som undersöks. Det är också positivt då samtalsintervju som metod ger utrymme för respondentens egna åsikter, vilket många av de övriga metoderna inte kan erbjuda. Vissa som blir intervjuade upplever intervjun som terapeutisk där de kan uttrycka sina egna idéer och vara personliga utan att bli kritiserade för sina åsikter, (a.a., 2000:162).

En av *nackdelarna* med samtalsintervju är att det är tidskrävande både innan, under och efter intervjuerna är genomförda. Det är inte sällan att problem med tidsbrist uppstår då man försöker finna en tid som passar både intervjuaren och respondenten. Efter att intervjun är genomförd börjar det verkliga arbetet med att sammanställa intervjuerna vilket kan vara tidskrävande. Inte sällan har man även fått in information under intervjun som inte är relevant för undersökningen. En av de främsta nackdelarna med samtalsintervjuer är den så kallade intervjuareffekten vilket innebär att respondenterna blir påverkade av intervjuaren vilket leder till att de inte talar sanning. Detta kan innebära att de säger att de gör på ett visst sätt när de i själva verket gör på ett helt annat sätt, eller att de säger det som de tror intervjuaren föredrar att höra. Detta leder till att objektiviteten blir lidande. Denscombe pratar även om att intervjuer kan leda till att respondenten känner sig kränkt i privatlivet. Han nämner även att om intervjuaren ställer personliga frågor på fel sätt så kan användning av bandspelare under intervjun leda till att respondenten tycker situationen är konstlad och skrämmande (a.a., 2000:162 ff).

Validitet och reliabilitet

Då det gäller validitet i detta arbete anses resultatvaliditeten, som Esaisson med flera (2005:67 ff) benämner den, god. Avsikten med arbetet var att skapa en ökad kunskap om vilka skrivna och oskrivna regler och normer som kan finnas i ett fängelse. Samtliga som intervjuades sa att kriminalvården består av en mängd olika regler och normer både skrivna och oskrivna bland både personalen, de intagna och dem mellan varandra. Då frågorna som ställdes uppfattades som tydliga gavs det tydliga svar och exempel på en mängd olika regler och normer som kan finnas. Resultatet kan inte generaliseras då det endast har genomförts intervjuer med kriminalvårdare ifrån fyra olika fängelser i samma säkerhetsklass. Det kan antas att resultatet hade kunnat se annorlunda ut med ett större antal respondenter ifrån andra fängelser.

Vad det gäller reliabiliteten så fick samtliga personer som intervjuades tillgång till en intervjumall med frågorna någon dag innan genomförd intervju. Samtliga intervjuer spelades in på band och anteckningar fördes till viss del som komplement. Uppstod oklarheter klarades dessa upp omgående genom att frågorna eller svaren förtydligades. Då alla intervjuer bandades och skrevs ut ord för ord på papper omgående efter genomförd intervju, samt att samtliga intervjuer lagrats på dator, så kan mätnoggrannheten anses god.

5. Resultat & analys

Då intervjuerna analyserades visade det sig att många av intervju svaren som erhållits är likartade. Detta tyder på att många av de regler och normer som finns är samma i olika fängelser och att dessa nästan ser likadana ut. Resultat och analys delen kommer att delas in i fyra olika kategorier. Den första belyser de skrivna regler och normerna som kan finnas i fängelser mellan vårdare och intagna, andra delen belyser de oskrivna regler och normerna, den tredje de oskrivna och skrivna reglerna och normerna mellan de intagna. Den sista studerar resultaten utifrån Habermas teori om system och livsvärld. Samtliga kategorier inleds med en fråga och ett antal citat från genomförda samtalsintervjuer av kriminalvårdare. Då intervjuerna gav en mängd material, valdes samtliga av följande citat ut efter om de var relevanta för denna studie samt då vissa av citaten var återkommande i flera av intervjuerna. Efter varje citat står IP och en siffra mellan ett och nio vilket innebär att intervju personerna har blivit numrerade på grund av att de blivit garanterat fullständig anonymitet. Efter varje fråga följer en sammanfattning och analys av alla respondenternas intervju svar.

5.1 SKRIVNA REGLER OCH NORMER

Vad finns det för skrivna regler och normer i fängelset mellan vårdare och intagen?

”Dels har vi lagen och följa en egen kriminalvårdslag sen är det att föregå med gott exempel, vi ska arbeta för att få ut dem i samhället och motivera dem till drogfrihet”. IP 8

”Skrivna regler som finns är att den intagne ska jobba, vilka tider han ska jobba mellan, pauserna, utomhusvistelsen, hur han ska sköta sig på avdelningen”. IP 9

”I de här programmen som finns tränar de olika färdigheter och det är mycket med regler normer och etik och det här, oftast tar de en lägre nivå när det gäller men vi ska alltid ha ett bra förhållningssätt till dem, vi måste ju vara en förebild för dem precis som alla andra men de har kanske inte haft de förebilderna med sig utan vi måste vara professionella där”. IP 4

”Alla regler och normer som vi styrs av står i kriminalvårdslagen och sen styrs vi av mycket sunt förnuft av vad som gäller och inte gäller. Där finns ju många restriktioner av vad man får göra och inte göra. Och att man uppträder artigt och korrekt och empatiskt, vilket kriminalvården trycker hårt på, det är mycket så om empatiskt bemötande väldigt mycket om empatiskt bemötande och korrekt bemötande, det är så är de trevliga mot oss får de ett exakt lika bemötande, vilket är väldigt bra. De flesta fattar att om de är trevliga så är vi trevliga tillbaks vilket underlättar vårt arbete då man kan föra en dialog med de intagna”. IP 6

Det finns väldigt många regler i fängelser till exempel ordningsregler för allt ifrån när de intagna går upp på morgonen till när de går och lägger sig samt att de har arbetsplikt. Dels finns lokala föreskrifter som är anpassade till varje anstalt dels kommer föreskrifterna ifrån högre ort. Allting är strukturerat enligt ordningsregler som finns, till exempel uppstigning på morgonen, frukosten, städning av rummen, lämna urinprov vid tillsägelse, regler för kläder etc. Reglerna bygger på sunt förnuft men styrs av lagen. De ser i princip ut som ordningsregler i skolan att man ska passa tider och inte ha på sig mössa inomhus. De intagna ska följa vårdarnas uppmaningar, bryter de mot dessa uppmaningar eller fängelsets regler blir det påföljder. I vissa fängelser finns program där de intagna tränar olika färdigheter som innehåller mycket regler, normer och etik. En viktig regel är att vårdarna ska föregå med gott exempel. En ny regel som trädde i kraft 1/1 2008 är att man inte får röka inomhus på fängelset, då denna regel är så pass ny är det svårt för vårdarna att uttala sig om detta. Om

man tittar på Hydéns figur (sid 13), så kan man utläsa olika relationer mellan regler och normer. Kriminalvården liksom samhället styrs utav en mängd skrivna regler, många av dessa regler har förmodligen först varit normer som sedan blivit skrivna regler, (Hydén, 2004:10).

En skriven norm som det ständigt återkommer till är att som man själv vill bli bemött bemöter man andra. Även gällande bemötande kan man dra paralleller till Håkan Hydéns normbegrepp att normer sitter i ryggmärgen och arbetar i det tysta. Håkan skriver även att många människor inte bryter mot lagen för att de inte vill bryta mot normerna som ligger till grund för reglerna, (Hydén, 2004:10). Med detta kan man dra paralleller till att vårdarna ska följa de riktlinjer som finns skrivna till exempel att de ska behandla de intagna efter etik och moral samt att de ska behandlas lika. Vårdarna bryter mot fängelsets normer angående att alla ska behandlas lika om de inte följer detta. Något samtliga vårdare berättade var att de bär inga ”vapen” på sig eller andra verktyg så som batong eller handfängsel utan dessa får de hämta om det skulle krävas. Anledningen är att det skulle verka provocerande för de intagna ifall vårdarna alltid bär dessa på sig.

5.2 OSKRIVNA REGLER OCH NORMER

Vad finns det för oskrivna regler och normer som gäller mellan vårdarna och intagna?

” Oskrivna regler finns ju överallt det är som att sköta sig i samhället, uppföra sig och så, sen om de följer de reglerna det ser vi ju inte alltid, ser ju inte vad de gör bak ryggen på oss. Vi som vårdare ska respektera dem de har ju redan fått sitt straff och vi kan ju inte straffa dem igen, eller hacka på dem eller se ner på dem”. IP 1

” Som vårdare ska man försöka vara sig själv. Till exempel är det dumt att låtsas ha en stöddigare attityd än man egentligen har eller på något sätt missbruka sin ”maktposition” på ett felaktigt sätt. De intagna genomskådar ofta en om man inte är sig själv och försöker vara extra hård och visa sig överlägsen. Det kan dessutom skapa problem för andra kollegor om man skulle bete sig olämpligt mot någon intagen”. IP 3

” Finns ju allmänna regler som hyfs och sen finns det ju speciella regler mellan de som arbetar som inte står skrivna till exempel om jag kommer i konflikt med en intagen så går ju inte en annan vårdare och ställer sig i mellan utan står en bit bort och kollar vad som händer, man trycker inte ner en annan vårdare och säger vad fan står du där och säger för skit, för då

har de redan tryckt ner den människan ännu mer det finns ju sådana oskrivna normer och man ska försöka hålla samma riktlinjer det är viktigt annars spelar de intagna på dem” IP 1

”...man har en viss distans man får vara professionell, man blottar inte för mycket man håller en viss distans för man ska jobba med den dynamiska säkerheten, att man ska jobba nära varandra men ändå hålla en viss distans. Man pratar till exempel aldrig om kollegor till de intagna jag berättar det jag vill berätta om mig själv, vill jag tala om hur gammal jag är gör jag det jag berättar aldrig något om kollegorna utan då säger jag att då får du fråga honom eller henne själv. Detta är en tydlig norm kan jag tycka”. IP 5

Oskrivna regler i fängelser är till exempel om en stökig situation skulle uppstå är det viktigt att vårdarna inte ger sig direkt in i situationen utan att de försöker lugna ner de intagna. Denna regel ses som extra viktig då man arbetar med ungdomar då det många gånger är stökigare på ungdomsavdelningarna. En respondent berättar att man ska lyssna på de intagna och undersöka om det ligger någon sanning bakom då missnöjen uppstår. En annan berättar att förhållandet mellan de intagna och vårdarna är mycket bra på just den anstalten då många av de intagna vill ha hjälp med att sluta sin kriminella bana. Förhållandet tjuvar och plitar är på väg att försvinna mer och mer på många fängelser. En vårdare berättar att förr fanns det de gamla oskrivna reglerna om fribrev vilket innebar:

” ... om någon till exempel försåg kiosken i fängelset med cigaretter fick denne ett så kallat fribrev utskrivet av förtroenderådet i fängelset. Fribrevet gällde för alla fångar i hela landet och var till för att skydda den personen privat som hjälpte dem i fängelset, och där gjorde man inget inbrott. Hade de stulit något och såg fribrevet var det bara att lägga tillbaka grejerna. Detta finns inte så mycket idag då brotten blivit grövre och mycket narkotika och heroin relaterade”. IP 8

Detta fribrev kan man jämföra med att normer i sociologiska samband betraktas som en regel, denna regel eller norm sammanfogar människors handlande med sanktioner i form av straff eller belöning (Hydén, 2004:41). Detta pekar det så kallade fribrevet på att om någon civil är snäll och hjälper de intagna så blir han/hon belönad med ett fribrev, skulle någon kriminell bryta mot detta fribrev får man förmoda att straff utfärdas då han/hon bröt mot denna gamla så kallad ”tjyvaheder”, som vårdarna benämner den.

Nästan alla vårdare nämnde när det gäller normer så är det viktigt att inte gå över gränsen när det gäller personliga förhållanden utan att man uppträder professionellt och inte pratar för mycket om privata saker med de intagna. Vårdarna ska vara sig själva och inte stöddiga, de ska inte lämna ut för mycket om sig själva men de ska inte ljuga för de intagna då sanningen är lätt att ta reda på. De sa att man aldrig pratar om en kollega med en intagen och man gör inte bort varandra inför de intagna. Denna norm är på gränsen till en skriven regel var det flera som nämnde. Hydén (2004:41) skriver att beteende regleras av normer vilket man kan se här då till exempel vårdarnas beteende att uppträda professionellt och inte prata med de intagna om egna eller kollegors privatliv. De flesta vårdare poängterar att kriminalvården trycker på att bemötande är viktigt, att man ska uppträda artigt, korrekt och empatiskt. Vilket innebär "är vi trevliga mot de intagna blir vi trevligt bemötta". Man behandlar dem som människorna man träffar ute i samhället, de är redan dömda en gång och får inte dömas igen av vårdarna.

5.3 OSKRIVNA OCH SKRIVNA REGLER OCH NORMER MELLAN INTAGNA

Vad finns det för oskrivna och skrivna regler och normer som gäller mellan de intagna?

"De har en hierarki, rangordning, som de lever efter där inne och vi vårdare ska bli behandlade på ett visst sätt och gör de inte det blir de hotade av gruppen som bestämmer vilka regler som ska gälla och följer de inte dem så blir de hotade och då blir de antingen förflyttade eller får man sära på dem tills det blir bättre". IP 2

"...där finns hierarki mellan dem och den kan vara rätt så "rälig" emellanåt. De golar ju aldrig och skulle de få för sig att någon har gjort det så är de utfryssta för evigt. Där är också riktiga regler som det beslutas om i förtroenderåd som finns inne i fängelset. På en vanlig normal avdelning sitter de av sin "volta" som de säger". IP 4

"Det finns en tyst hierarki inom avdelningen där den som har högst status är den som har begått det högst rankade brottet, bland till exempel sexualbrottslingar sägs det att de som begått pedofili har lägst status. Hierarkin ger sig inte i uttryck på ett våldsamt sätt som man hört skrönor om som de som trillar i trappor och duschar det har jag aldrig varit med om. Hierarkin är tyst men den finns där. På ungdomsavdelningar skryter de om sina brott för att bli en i gänget medan sexualbrottslingarna håller lägre profil om sina brott för att inte bli utstött ifrån gruppen". IP 7

”Till exempel sätter de sig alltid på samma ställen när de äter och vissa arbeten är högre prioriterade än andra och de som har lite högre status de som till exempel suttit inne längre får de bästa arbeten och så vidare. Jag har även jobbat på häkte och där gav vi dem restriktioner att när de kom tillbaks efter rättegång att om de till exempel var dömda för sexualbrott eller mord att de kanske inte ska säga vad de sitter där för utan hålla tyst om det. För där är vissa oskrivna regler och normer för de kriminella verkar det som om sexualbrottslingarna står längst ner och det värsta är de som begått sexbrott mot barn de hamnar utanför gemenskapen och kan även behöva skyddas från de övriga. Visst finns där rangordning, de som gapar mest och syns och hörs mest och är störst och starkast. De som till exempel är mer inne i det hela och vana att ta för sig leder gruppen på något vis”. IP 6

Vad det gäller oskrivna och skrivna regler mellan de intagna så finns det förtroenderåd inne på anstalten som är utsedda av de intagna men till viss del styrda av vårdarna. Det är de intagna som själva bestämmer att de vill bilda förtroenderåd. Detta förtroenderåd utser i egna möten utan vårdare närvarande, så kallade språkrör som ska föra hela gruppens talan. Dessa språkrör har möte med chefen på anstalten en till två gånger i månaden. Till exempel tar man upp de intagnas önskemål och diskuterar dessa med anstaltschefen som godkänner eller förkastar önskemålen. Andra beslut som förtroenderådet själva beslutar om är till exempel hur länge man får prata i telefonen eller vilka toaletter som får användas etc. Normerna kan uppstå på olika vis som Baier och Rejmer (2005:3) skriver, vilket de även kan göra i fängelser genom till exempel överenskommelse mellan de intagna. En regel som är skriven på vissa anstalter är att endast den som bor i cellen plus en till får vistas inne i cellen samtidigt. Detta för att förhindra att någon blir slagen inne i cellen, därför ska de vistas i allmänna rum, då de är fler än två, där vårdarna kan ha koll på dem. Det finns även en mängd olika regler bland de intagna som vårdarna inte ser men de förstår att de existerar.

Den vanligaste oskrivna regeln som samtliga nämnde är att vad som än händer så ”golar” skvallrar de intagna inte på varandra, skulle detta ske är det knappt att den intagne kan vara kvar på avdelningen utan får sättas i isoleringscell. De som arbetar på anstalter med ungdomar tror att denna oskrivna regel är extra viktigt där på grund av att ungdomarna har hört talas om hur viktig denna regel är på de riktiga ”kåkarna” som Kumla. Vårdarna berättar att ungdomar är mer rastlösa och impulsiva. Detta kan leda till att de söker efter anledningar att starta bråk. Regeln om att aldrig ”gola” anses vara av större vikt på ungdomsavdelningarna då de redan från början har förväntningar på att denna inte ska överträdas.

En norm som upprepas av många vårdare är att det finns en tydlig rangordning bland de intagna där den som begått det brott som har högst status är den som bestämmer och styr mest. Exempel på oskrivna normer är att de alltid sätter sig på samma plats i matsalen, skulle någon sätta sig fel kan det uppstå bråk. Att komma till anstalten som ny och inte ha några vänner kan vara jobbigt, berättar några av vårdarna vilket även kommer fram i Ricard Nilsson uppsats, då gäller det som ny att inte göra några misstag utan fort komma in i något gäng och få vänner. Den nyanlände måste uppfylla tre kriterier (se sidan 11), för att bli godkänd i gemenskapen på anstalten annars kan han tvingas bort. Detta är en oskriven regel eller norm som man kan dra paralleller till hierarkin som råder inne på fängelserna. Även när det gäller arbeten i verkstaden finns det normer att följa på grund av att vissa arbeten är på ackord, vilket leder till att de intagna som har högre status först och främst väljer de arbeten. En oskriven norm som går i vågor mellan de intagna är ”tvångsrakning” av håret på hela kroppen. Detta är inget som vårdarna ser men det brukar komma fram med tiden vad som har skett. En annan vanlig oskriven norm bland de intagna är att alla hatar polisen och att nästan alla är oskyldigt dömda, enligt dem själva.

Sociologen Donald Clemmer och Ulla Bondesson har i sina skilda studier kommit fram till att intagna blir ”prisoniserade”, att de skapar nya traditioner, vanor, normer och värden som är karaktäristiska i deras nya situation (Mathiesen, 2005:35 ff). Denna teori pekar på samma resultat som det har kommit fram i intervjuerna att de intagna skapar nya regler och normer som gäller inne på anstalten. Till exempel att det finns en tydlig hierarki som bland annat styrs av att vissa brott har högre status än andra. Detta är exempel på en regel eller norm som de intagna själva har skapat och orsaken till det kan vara att de blivit prisoniserade. Då de intagna frihetsberövas och inte har någon ”normal” kontakt med världen utanför menar Clemmer att de intagna behöver något försvar mot systemet. Detta leder i sin tur till att de intagna förr eller senare blir medlemmar i det nya fångarsamhället som de befinner sig i för tillfället, de bildar så kallade subgrupper. Vårdarna berättar att det finns små grupper inne på anstalterna som är bildade efter till exempel brott, etnisk bakgrund eller sysselsättning. Detta bekräftar Clemmers teori. Då det i detta arbete har studerats fyra olika fängelser i olika storlekar kan även Ulla Bondessons teori att fångelsens storlek inte spelar någon roll då det gäller prisonisering, bekräftas för denna studie.

5.4 HABERMAS SYSTEM OCH LIVSVÄRLD

Finns det ett behov för de intagna att skapa regler och normer inom det nya systemet (subsystem) fängelset, som de befinner sig i?

”Ja jag tror det är livsavgörande, det blir ju av sig själv för även i samhället finns det subgrupper där det finns olika normer och regler, världen är ju så liten där inne så de regler som finns måste ju följas, kanske inga stora regler. Alla fängelser är ju uppdelade i system att sexualbrottslingar sitter för sig, ekobrottslingar för sig och mördare för sig och sen finns det ju ungdomsavdelningar som sitter för sig själv och inom dessa system bildar de intagna sedan nya system till exempel efter rangordningen. När de kommer till fängelset måste de ha rutiner, med rutiner kommer regler och normer som till exempel att vissa endast handlar i kiosken på torsdagar för att ha det till fredagen för att markera att nu är det helg”. IP 7

”Dom emellan finns det säkert, där inne har de ju inte sina gamla kompisar och då ska de ju skapa regler i de nya klungorna för de bildar ju gäng där inne också och då skapar de regler som gäller där istället för att kunna styra på det sättet som de vill och de försöker ju även hitta på olika regler så att de ska få så mycket förmåner som möjligt av oss”. IP 2

På de flesta anstalter bildar de intagna automatiskt mindre ”subsystem” alltså mindre grupper som bland annat delas in efter etnisk bakgrund, efter brottet de begått, sysselsättning på anstalten om de arbetar eller studerar. Ibland blir de direkt indelade i nya subsystem som till exempel att sexualbrottslingarna inte sitter med de övriga intagna. En av vårdarna svarade att för många intagna är inte det nya systemet som de befinner sig i nytt utan många är institutionaliserade och kan till och med känna en slags trygghet i att sitta där de sitter. Många av vårdarna tror att det finns ett starkt behov av att skapa nya regler och normer i det nya systemet detta på grund av att de intagna vill känna att de delvis kan styra över sina liv fastän att de sitter inspärrade 24 timmar om dygnet. Endast en av vårdarna svarade att det inte finns ett behov av att skapa nya regler och normer i det nya systemet de befinner sig i. Detta förklarades med att det var de gamla reglerna och normerna ute i samhällssystemet som var orsaken till att den intagna befann sig i det nya systemet, fängelset. Det är dessa som den intagne har brutit mot, därför vill de när de kommer in i fängelset lära sig de regler och normer de förut brutit och inte istället lära sig nya i det nya systemet de befinner sig i. Givetvis accepteras inte alla nya som de intagna försöker skapa i det nya systemet men vårdarna var överens om att de är svåra att förhindra då de flesta sker i bakom vårdarnas rygg.

Habermas menar att system koloniserar livsvärlden och skapa förväntningar på beteende, människor spelar roller som skapas av dessa förväntningar. Enligt Habermas styrs vår livsvärld för mycket av systemen som dominerar våra liv. Man kan se på anstalterna att deras egna behov kommer i skymundan då de är så upptagna av att följa de regler och normer som finns inne i fängelset. De intagna är så inmatade med att de ska följa olika system ute i samhället så när de kommer in i fängelset känner de behov av att genast skapa nya regler och normer i det nya systemet de befinner sig i. Rutiner som vårdarna nämner måste finnas, skapas av förväntningar som Habermas pratar om vilket leder till att Habermas teori om att system dominerar kan bekräftas (Hydén, föreläsning 1/10-07). Vissa regler styrs utav ekonomi. Bland annat har de intagna inte tillgång till lösa pengar (vet inte om detta gäller alla anstalter eller bara vissa), då pengar kan leda till osämja, att de rånar varandra eller lurar varandra på pengar. Istället får varje intagen tillgång till ett kort där det finns pengar. Även detta kan kopplas till Habermas då han menar att till exempel staten börjar styra mer i livsvärlden och så länge som de har människornas erkännande, legitimitet, så fungerar det annars uppstår legitimitetskris (Föreläsning av Anna Piasecka 10/9-07). Detta innebär att staten kan gå in i de intagnas livsvärld och bestämma att de får inte ha tillgång till pengar, smycken eller liknande, vilket de i detta fall har gjort.

6. Diskussion

Hela samhället styrs utav regler och normer. Dessa är ett måste, utan dem skulle förmodligen hela samhället rasa. Det samma gäller fängelser det är därför det finns skrivna regler och normer för precis allt ifrån när den intagne går upp på morgonen tills han går och lägger sig. En av anledningarna till att han sitter där är att han bröt mot de regler och normer som fanns ute i samhället. Genom bland annat förtroenderåd inne på anstalten får de intagna en chans att skapa nya, genom att de får vara med och tycka till om olika saker. Detta tycks vara något som de intagna uppskattar enligt vårdarna då det på samtliga ställen som är med i undersökningen finns förtroenderåd. Dessa råd är inget som de intagna är tvungna att ha utan det är upp till dem själva att bilda dem.

Hydéns figur på sidan 13 visar att det finns sex olika relationer mellan regler och normer. Bland annat så har många regler varit normer först innan de blev regler. Vilket förmodligen

stämmer överens med många eller en del av de regler som finns på anstalterna. En annan relation som Hydén tar upp är att oftast bryter inte människor mot regler för att de vet att det är olagligt utan för att det bryter mot deras normer. Till exempel så kör de flesta inte rattonyktra för att det är olagligt utan för att det bryter mot deras normer. Denna spärr att bryta mot samhällets normer har de intagna på fängelset gått över, det är bland annat därför de skiljs ifrån det övriga samhället och hamnar i fängelse. En av vårdarnas uppgifter är att de intagna ska förstå dessa regler och normer som samhället är uppbyggt kring/efter. Hydén tar även upp att beteende regleras av normer vilket ovanstående exempel om rattonykterhet bekräftar. Detta berör vårdarna då de ska bemöta de intagna som de själva vill bli bemötta. De ska inte provocera eller döma dem igen då de intagna redan är dömda en gång av samhället.

Baier och Rejmer skriver att normer kan uppstå genom överenskommelse, spontant eller genom materiella ting. Detta kan man se inom kriminalvården där överenskommelser kan vara kriminalvårdslagarna som vårdarna måste följa. De spontana normerna kan vara normer om utomhusvistelserna och lokala normer på avdelningen som fastställts efter hand och ser olika ut på anstalterna. De materiella normerna skulle kunna gälla den nya regel att de inte får röka inomhus. Finns det ingen belysning eller någonstans att sitta väljer de intagna kanske att avstå ifrån att gå ut att röka.

För att förtydliga vilka oskrivna normer som gäller mellan de intagna och som ofta upprepades samt var tydligast under intervjuerna med kriminalvårdarna har normerna kategoriserats i fem följande; rangordningsnorm, matnorm, arbetsnorm, golarnorm samt relationsnorm.

- *Rangordningsnorm* vilken syftar till att det finns en tydlig rangordning och hierarki bland de intagna på fängelserna. Denna rangordning styrs helt och hållet av de intagna men alla vårdare säger att den syns tydligt. Rangordningen sker efter vilket brott de begått, tidigare kriminella erfarenheter, vilket kontaktnät de har och om de syns, hörs och märks.

- *Matnorm* vilket även syftar till ovanstående norm om rangordning och hierarki då de intagna har bestämda matplatser som styrs av rangordningen, de sätter sig alltid på dessa platser. Problem kan uppstå ifall någon skulle råka sätta sig på fel plats

- *Arbetsnorm* även denna norm kopplas till rangordning och hierarki då det inte är fritt fram för en intagen att välja vilket arbete som helst i till exempel verkstaden. Vissa arbeten är på ackord vilket medför att arbetet har högre status och utförs av den som är högre i hierarkin.

- *Golarnorm* detta är en norm som är oerhört viktig, den innebär att vad den intagne än råkar ut för så skvallrar, golar, de aldrig på varandra. Skulle de ändå skvallra är det inte sällan att den som "golat" måste sättas i isolering för att avskärma honom ifrån de övriga intagna. Att gola på en annan intagen är bland det värsta man kan göra inne i fängelset.

- *Relationsnorm* handlar om relationerna mellan vårdarna och de intagna. En del av vårdarna nämnde att de intagna själva skapat normer om hur vårdarna ska behandlas. Förr pratades det mycket om plitar och fångar men många vårdare anser att klimatet mellan dem och de intagna idag har blivit bättre. En av anledningarna är att som någon vårdare nämnde att de intagna vill många gånger ha hjälp att komma ifrån den kriminella banan och komma ut till sin familj och vänner igen så fort som möjligt. Vissa intagna ser det även som en möjlighet att börja om på nytt och skaffar sig en utbildning medan de sitter inne på anstalterna.

Ovanstående normer märks tydligt enligt vårdarna på anstalterna men delvis sker det bak vårdarnas ryggar vilket gör att de är svåra att förhindra. Som Donald Clemmer bekräftade med begreppet prisonisering så skapas det automatiskt nya normer, traditioner och vanor på anstalterna. Han ansåg att fängelser först och främst fungerar som en skola där de lär sig bli förbrytare. Han menade att ju färre kontakter de har med yttvärlden ju fler nya kontakter skapar de med andra intagna i fängelset. Clemmer menade även att prisoniseringen påverkade den intagne negativt efter frigivningen. Detta kan man bekräfta genom den höga återfalls siffran som flera av vårdarna berättade om under intervjuerna.

Fängelserna består av en mängd olika oskrivna regler och normer vilket vårdarna bekräftade. Dessa gäller inte bara de intagna utan även vårdarna som bland annat håller starkt vid att inte prata för mycket om privatlivet och att aldrig prata om en kollega. Trots alla regler och normer anser de flesta vårdare att klimatet mellan dem och de intagna är bra. I en intervju berättas om det så kallade "fribrevet". Hydén pratar om att människors handlingar kan sammanfogas av normer vilket kan leda till belöning eller straff. I detta fall leder brottslingarnas regel eller norm om fribrev till att någon blir belönad.

System skapar förväntningar på beteende och dessa förväntningar skapas av roller människor spelar, menar Habermas. Varje system har särskilda förväntningar till exempel har det ekonomiska systemet pengar som förväntningar. Dessa förväntningar som systemet har styr vår livsvärld och enligt Habermas styr systemen människornas liv för mycket. Drar man

paralleller mellan denna teori av Habermas och fängelser kan man se att i fängelser finns där många förväntningar på hur till exempel de intagna ska bete sig. Till exempel berättade vårdarna som arbetade på ungdomsavdelning att regeln om ”golning” var extra viktig för just ungdomarna då de redan från början har förväntningar om denna regel. Detta på grund av att de har hört vad som kan hända på andra fängelser som har grövre intagna då man ”golar” på en annan intagen.

Oskrivna, osynliga regler och normer finns i livsvärlden, och att sociala normer finns är bevis på att de existerar. De intagna finns och skapar en livsvärld. Hur grova brottslingar än är så uppstår ändå en livsvärld genom att de lever ett eget liv inne i fängelset. Habermas menar att man styr mer och mer i livsvärlden och staten styr denna. Dock kan staten inte styra den utan vårt erkännande så det är egentligen vi som låter oss styras av staten. Habermas pratar även om att till exempel solidaritet och personlig identitet inte kan frambringas på administrativt sätt utan att detta måste ske genom språklig kommunikation inom livsvärlden. Man handlar efter tolkningar av situationer, moral och självförståelse och som även denna studie är baserad på, språklig kommunikation. Till exempel solidaritet är viktigt inne på anstalterna vilket den så kallade ”golarnormen” visar. Man golar aldrig på en annan intagen, skulle man göra det blir de hårt bestraffade. Detta bekräftar att solidaritet sker genom språklig kommunikation inom livsvärlden, som i detta fall då den enskilde brottslingen inne i fängelset bryter mot de intagnas egna oskrivna regler och normer genom att gola på en annan intagen. I livsvärlden som de intagna befinner sig i då man ser till den enskilde brottslingen, är det viktigt att de tolkar situationer och använder moral innan handling. Som till exempel Ricard Nilsson skriver så gäller det att nykomlingarna till anstalterna uppfyller vissa kriterier innan de blir godkända och får delta i gemenskapen. Tolkar inte den nykomne situationen rätt och handlar fel så kan det leda till att han stöts bort ur gemenskapen.

Både denna och Ricards Nilssons studie har kommit fram till att det är en mängd olika oskrivna och skrivna regler och normer som existerar inne i fängelserna. Detta bekräftas av både vårdarna och de intagna. Därför vågar jag påstå att inifrånperspektiv och utifrånperspektiv till stor del överensstämmer. Däremot kan jag till viss del vara kritisk till Ricards undersökning då man kan ifrågasätta hans objektivitet i en studie där han umgås med studieobjekten dagligen. Detta då det kan vara svårt att hålla sig helt objektiv då man befinner sig i samma situation eller liknande som respondenterna. Jag vill inte påstå att jag sett några direkta indikationer på detta men möjligheten finns.

Sammanfattning

Genom en kort sammanfattning vill jag tydliggöra att frågeställningarna i arbetet har blivit besvarade. När det gäller den första frågeställningen; *vad det finns för skrivna regler och normer i fängelser mellan vårdarna och de intagna samt mellan de intagna*, så har det visat sig att det finns en mängd olika skrivna regler och normer som styr kriminalvårdsanstalterna. Mellan vårdarna och de intagna finns det regler och normer när det gäller allt ifrån när den intagne går upp på morgonen tills han går och lägger sig. Det finns regler och normer om arbetsplikt, utomhusvistelse, rökning, hur de ska sköta sig och sina rum på avdelningarna. En regel och norm mellan vårdarna och de intagna är att de intagna måste följa vårdarnas uppmaningar, bryter de mot dessa så bryter de mot reglerna och normerna vilket leder till påföljd. Vårdarna ska följa de riktlinjer som finns skrivna som till exempel att de ska behandla de intagna efter etik och moral, de ska behandlas lika samt att vårdarna får inte döma de intagna igen då de redan blivit dömda av samhället. En annan viktig norm är att vårdarna får inte uppträda provocerande mot de intagna, vilket innebär att de till exempel inte bär några ”vapen” så som batong eller handfängsel på sig. De flesta regler och normer i fängelserna bygger på sunt förnuft att man ska bemöta andra som man själv vill bli bemött. Många av reglerna som finns på anstalterna har förmodligen som Håkan Hydén figur visar (s 13) från början varit normer innan de blev regler.

Då det gäller nästa frågeställning; *vad det finns för oskrivna regler och normer i fängelser mellan vårdarna och de intagna samt mellan de intagna*, har det kommit fram i intervjuerna att det även finns en mängd olika oskrivna regler och normer som råder inne på anstalterna. Detta är något som Ricard Nilsson också konstaterar i sin uppsats som till exempel när det anländer en ny till fängelset så måste han uppfylla vissa kriterier som de övriga intagna satt upp för att bli godkänd i gemenskapen bland de övriga intagna. Andra oskrivna regler och normer är att vårdarna inte blir för personliga och att de aldrig pratar om en kollega med en intagen. I diskussionen ovan kan man se fem olika normgrupper som bildats utifrån de vanligaste oskrivna normerna som ständigt var återkommande under intervjuerna nämligen de normerna om rangordning, mat, arbete, golning och relationen mellan vårdare och den intagne. Dessa visar att det finns många olika oskrivna regler och normer inne i fängelser. Detta förklarar sociologen Donald Clemmer med att alla intagna blir så småningom ”prisoniserade”, (se sidan 10). Samma resultat kom Ulla Bondesson fram till i sin undersökning i Sverige.

Egna reflektioner

Att det finns regler och normer i fängelser är inget som förvånade och inte att det finns så pass många oskrivna regler och normer heller, så resultaten i studie var inget som överraskade. Samtliga intervjuer var väldigt intressanta och man fick ta del av en hel del man inte visste och även sådant som inte hade med denna studiens syfte att göra angående kriminalvården. En sak som tål att belysas är att de myter som cirkulerar i samhället såsom olika typer av ”olyckor” och andra varianter av trakasserier mellan de intagna förekommer till viss del men inte i så stor utsträckning som man förväntat sig enligt vårdarna. Istället sker en intern rangordning av de intagna. Kan det bero på att de trots tidigare osämja inte ”golar” på varandra av ren respekt. En intressant frågeställning kring detta är ifall de gör detta av respekt för varandra eller är det för att de för en gemensam kamp mot rättsväsendet, det vill säga vi mot dom. Denna norm är nog en av de mest respekterade inne i anstalterna. Att hierarkin inne i fängelset är påtaglig konstateras i dessa intervjuer. Det man kan ge en tanke är hur de här olika individerna behandlar varandra utanför fängelset. Man kan också konstatera att livet i fängelset också kräver regler och normer så som det övriga samhället. Det mest intressanta är ändå att de intagna tidigare på något vis har brutit mot samhällets regler och normer, medan de nu skapar egna inne i fängelserna för att upprätthålla ordning och struktur.

Fortsatt forskning

Som nämnts under metoddelen skulle en fortsatt forskning med samtalsintervjuer med intagna på de fängelser där kriminalvårdarna som medverkade i denna studie arbetar vara mycket intressant. Detta då Ricards studie som det jämförs med här är gjord på Kumla som tillhör säkerhetsklass A. Då de fängelser som är med i denna studie tillhör säkerhetsklass E ska man ha med i beräkningen att det inte går att jämföra alla resultat med varandra. Därför hade det varit av stort intresse att intervjua intagna på de anstalter som undersökningsdeltagarna arbetar på för att kunna jämföra inifrånperspektiv med utifrånperspektiv och för att således få ett ännu bättre resultat. En alternativ lösning till denna studie hade varit att genomföra enkätundersökningar på både vårdare och intagna och därefter jämfört deras resultat för att se om de uppfattar de regler och normer, skrivna samt oskrivna lika som finns i fängelset.

7. Referensförteckning

Baier, M. & Rejmer, A. (2005). *Samvariation mellan normer och regler i samhället*. Kompendium i rättssociologi. Lund: Rättssociologiska enheten, Lunds universitet.

Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2005). *Metodpraktikan konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Elanders Gotab.

Fraser, N. (2003). *Den radikala fantasin: mellan omfördelning och erkännande*. Göteborg: Daidalos.

Hydén, H. (2002). *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Hydén, H. (2004). *Om relationen mellan normer och regler*. Kompendium i rättssociologi. Lund: Rättssociologiska enheten, Lunds universitet.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Mathiesen, T. (2005). *Rätten i samhället. En introduktion till rättssociologin*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, R. (2007). *Inklusion och exklusion ur ett kriminalvårdsperspektiv, intagnas strategier och processer för anpassning på en sluten kriminalvårdsanstalt*. B-uppsats i rättssociologi. Lund: Rättssociologiska enheten, Lunds universitet.

Nilsson, R. (1999). *En välbyggd maskin, en mardröm för själen. Det svenska fängelsesystemet under 1800-talet*. Bjärnum: TA-tryck.

Olsson, D. & Rosendahl, T. (1978). *Fängelseboken*. Lund: Bröderna Ekstrands Tryckeri AB.

Reese-Schäfer, W. (1998). *Habermas, en introduktion*. Göteborg: Daidalos.

Internetkällor

http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_JailList___1989.aspx. Hämtat 23.12.2007

Muntliga källor

Håkan Hydén, professor i rättssociologi. 01.10.2007

Anna Piasecka, doktorand i rättssociologi. 10.09.2007

Övriga källor

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vetenskapsrådet: Elander Gotab.

Lunds Universitet
Rättssociologiska enheten

December 2007

Till undersökningsdeltagaren

Jag studerar rättssociologi på Lunds universitet och håller just nu på att skriva min kandidat-
uppsats där jag undersöker normer och regler i fängelse. Samtalsintervjuerna kommer att
användas som ett underlag för att få bättre förståelse för hur dessa normer och regler kan
fungera mellan kriminalvårdarna och brottslingarna. Fullständig anonymitet garanteras då inte
intervju och intervjuperson kommer att kunna kopplas samman.

Du är mycket välkommen att ta del av uppsatsen när den är färdigställd.

**Tack än en gång för att du vill ställa upp, ditt deltagande betyder mycket för denna
undersökning!**

Med vänliga hälsningar

Pernilla Nilsson

Mobiltelefon:
XXXX-XXXXXX

Jag har tagit del av muntlig och skriftlig information om studien: *Regler och normer i fängelse, ur ett utifrånperspektiv*, och samtycker till att delta i en intervju som även spelas in på band.

Jag är medveten om att min medverkan i studien är frivillig och att jag kan utan att ange skäl, när som helst kan avbryta min medverkan.

Ort och datum.....

Namnunderskrift.....

Namnförtydligande.....

Jag vill ta del av intervjun genom utskrift

Jag vill ta del av hela studien.

Samtalsintervju mall

1. Vad är din arbetsuppgift?
2. a. Vad är det för typ av intagna som finns på fängelset där du arbetar?
b. Hur många intagna finns det på fängelset?
3. Vad finns det för allmänna regler och normer i fängelset där du arbetar (för er/ för de intagna)? (skulle man kunna få en kopia på de allmänna reglerna?)
4. Vad är det för allmänna regler och normer som gäller mellan er som arbetar och de intagna? Finns det även oskrivna regler och normer som ni och de intagna följer, kan du ge exempel?
5. Hur ser livet ut mellan de intagna, finns det några regler och normer dom följer mellan varandra?
6. Uppfattar du som om det finns regler och normer som är osynliga, oskrivna mellan de intagna? Ex: om de intagna följer någon rangordning då de t.ex äter, arbetar, röker etc.
7. Finns det ett behov för de intagna att skapa regler och normer inom det ”nya” systemet som de befinner sig i? Skulle du i så fall kunna ge exempel på sådana regler och normer?
8. a. Vad får ni lov att göra då t.ex bråk uppstår?
b. Vad får ni använda för ”verktyg”/vapen?
c. Vad får ni för utbildning på ”verktygen”/vapen?
d. Bär ni på er några ”verktyg”/vapen?